

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΣΤ' ● ΤΕΥΧΟΣ 55 ● ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1983 ● ΤΕΒΕΤ 5743

«Εἶναι δένδρον ζωῆς εἰς τούς ἐναγκαλιζομένους αὐτήν· καὶ μακάριοι οἱ κρατοῦντες αὐτήν», (Παρ. 3 : 18).

ע"ז דים היא למחוקים בה ותומכיה מאט"ר

ΓΙΑ ΝΑ ΓΝΩΡΙΣΟΥΝ ΟΙ ΠΟΛΟΙ

ΣΕ ΕΙΔΙΚΟ ΕΝΘΕΤΟ τοῦ σημερινοῦ μας τεύχους περιλαμβάνεται ἡ μελέτη τοῦ καθηγητοῦ B. Z. DINUR γιά τήν ἴδιαιτερότητα καὶ τήν ἔξελιξι τῆς ἑβραϊκῆς ἱστορίας.

Η ΜΕΛΕΤΗ αὐτή εἶναι χρήσιμη σ' δλους δσοι θέλουν νά γνωρίσουν τήν ἑβραϊκή καταγωγή καὶ ἱστορική ἔξελιξι μέσα ἀπό τέσσερα κύρια διακριτικά στοιχεῖα: τό ἑθνικό, τό θρησκευτικό, τό κοινωνικό καὶ τό ἐδαφικό. Ἡ μελέτη αὐτή δίνει ἀπαντήσεις, ἐπιστημονικά τεκμηριωμένες, σέ ἑρωτήματα πού κατ' ἐπανάληψι ἔχουν τεθῆ στή διάρκεια τῶν αἰώνων, τόσο σέ μᾶς τούς ἕδιους τούς Ἐβραίους δσο καὶ σέ πιστούς ἄλλων θρησκειῶν. Ἐξηγεῖ, μέ τήν ἐλευθερία πού μόνο ἡ ἐπιστήμη μπορεῖ νά παράσχῃ, θέματα πού ἔχουν ἀπασχολήσει σέ διάφορες ἐποχές πολίτες διαφόρων κρατῶν. Διερευνᾶ καταστάσεις πού χρειάζονται τή μελέτη τῶν λίγων ἀλλά τή γνώση τῶν πολλῶν.

ΟΠΩΣ ΕΙΝΑΙ, ΒΕΒΑΙΑ, ΦΥΣΙΚΟ, ἡ μελέτη τοῦ καθηγητοῦ DINUR περιέχει καὶ προσωπικές ἐκτιμήσεις κι ἀπόψεις, πρός τίς δοποῖες μπορεῖ νά μή συμφωνῇ ἡ όλότητα. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τό λόγο ἡ δημοσίευσις τῆς μελέτης δίνει τήν εύκαιρία καὶ γι' ἄλλες ἐπιστημονικές θεωρήσεις καὶ συζητήσεις.

ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΜΕ ΚΑΙ ΖΗΤΑΜΕ, δσο αὐτό εἶναι ἀνθρώπινα ἐφίκτο, οἱ ἀναγνῶστες μας νά διαβάσουν αὐτή τή μελέτη καὶ νά προβληματισθοῦν. Ὁ καθένας μέ τά δικά του μέτρα, στόν προσωπικό του κύκλο ἐνδιαφέροντος καὶ γνώσεων. Ἰσως ἔτσι τούς δοθοῦν ἀπαντήσεις ἡ διαφωτισθοῦν σέ ἑρωτήματα πού τούς ἀπασχολοῦν.

Απεκόνισις τῆς Ἐξόδου ἀπό τὴν Αἴγυπτο: «Διότι εἰσῆλθον οἱ ὕποι τοῦ Φαραὼ εἰς τὴν θάλασσαν μετὰ τῶν ἀμαζῶν αὐτοῦ καὶ μετά τῶν ἵππων αὐτοῦ, καὶ ὁ Κύριος ἔστρεψεν ἐπ' αὐτούς τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης», (Έξ. 15 : 19).

ΗΛΙΑ ΒΕΝΕΖΗ

Ο ΕΛΙΕΖΕΡ ΚΑΙ Η ΔΕΒΟΡΑ

Πλέοντας πρός τή Χάϊφα ἐπί τοῦ «Όλυμπία». Τελικός σκοπός τοῦ ταξιδίου ή Ναζαρέτ, ή Βίβλος, ἔνα κομμάτι τῆς διονης, σκληρῆς γῆς πού γεννᾶ προφῆτες καὶ θεούς. Τό ἑλληνικό καράβι κατάλευκο, κπτακάθαρο, λαμποκοπώντας ἔχει στά πλωριά ξάρτια του, ἔκι, ς απ' τήν ἑλληνική σημαία, καί τήν Ισραηλινή. Εἶναι ἔνα ταξίδι προσκυνήματος. 'Εβραιοί ἀπ' ὅλα τά μέρη τοῦ κόσμου, ἀπ' τήν 'Αμερική καί ἀπ' τήν Εύρωπη, διδέουν πρός τήν ύπεσχημένη γῆ νά τή γνωρίσουν, νά δούν τί είναι αὐτός δ τόπος πού δινειρέυονταν, ψέλοντας ἡ θυσιαζόμενες, οι γενιές τῶν 'Εβραιών. Πολλοί φαίνεται πώς θά μείνουν δριστικά στό 'Ισραήλ. Κι ἄς ἔρχωνται ἀπ' τήν 'Αμερική κι ἄς είναι 'Αμερικανοί πολίτες. Φαίνεται πώς τό χώμα, μιά πατρίδα πού σοῦ ἀποκαλύπτεται δεμένη μέ τούς προγονικούς προφῆτες καί μέ τό προγονικό αἷμα, είναι ἔλην καί φῶς ἀκαταμάχητο: σοῦ δίνει τήν ἀνεκλάλητη χαρά νά λές πώς δέν είσαι περιπλανώμενος.

Ἡ φιλοξενία, ή φροντίδα γιά Χριστιανούς κι 'Εβραιούς ἀπάνω σ' αὐτό τό ἑλληνικό καράβι είναι ἀνοιχτόκαρδη, χαμογελαστή, αιγαιοπελαγίτη. Τά πρώτα χαμογελαστά καί ἑγκάρδια πρόσωπα: δ καπετάνιος κι ή καπετάνισσα πού συνταξιδεύει μαζί του: δ κάπταιν Γιάννης καί ή γυναίκα του. Εἶχε κλίση γιά τό θέατρο, τήν συνεπήρε ή θάλασσα,

οι ὥκεανοί, δ πλοιαρχός της, δ ἔρωτας, ή δύναμη καί ἡ γνώση τῶν ἑγκοσίων σέ μέτρα ἔξω ἀπ' τά καθημερινά. Μιλά γιά περιπέτειές της στόν 'Ινδικό Ωκεανό, στόν Ειρηνικό, μᾶς φιλοξενεῖ στή γέφυρα τοῦ πλοίου, λέει γιά βιβλία, γιά ἡθοποιούς καί γιά παραστάσεις μνημειώδεις – κι ὅλα αὐτά, τό ἔνα ππλεγμένο μέ τ' ἄλλο, σά νά τό συνεχίζη, μέ απλότητα καί ἔνταση πού κάνει ἀκόμη πιό μεγάλα τά ἑκ-φραστικά της μάτια.

— "Ημαστε ἀράγμενοι σ' ἔνα λιμάνι τῆς Κίνας δταν ππήραμε τό σῆμα πώς ἔρχεται δ τυφώνας καί νά ἀνοιχτοῦμε..."

Ήταν τότε πρώτος σ' ἔνα φορτηγό δ κάπταιν Γιάννης, πού κάθεται καί ἀκούει λιγομίλητος, σοβαρός πάντα, ἀλλά ἑγκάρδιος, τό τί ἔγινε σάν ἥρθε δ τυφώνας, δπως τό περι-στατικό ἔμεινε στή θύμηση τής γυναίκας του. 'Εκείνος μιλά πολύ λίγο γιά τή θάλασσα – αύθεντικός ναυτικός, δέν τήν περιγράφει, τή δέχεται καί τή ζῆ. 'Ο καπετάνιος τοῦ «Όλυμπία» δέν περιγράφει τή θάλασσα, ἀναφέρεται πιό συχνά στή στεριά, στά λιμάνια τοῦ κόσμου πού ἔχει δεῖ, στά πράματα καί στούς ἀνθρώπους. Στήν τέχνη τους, στά ἡθη τους, στό χαρακτήρα τους. Καί μέ τά λίγα πού λέει καταλαβαίνεις πόσα ἔμαθε, τόσο νέος ἀκόμα, πόσο ή ἀπέραντη μοναξιά τοῦ ναυτικού μές στόν ὥκεανό ἀκονίζει τό μυαλό καί τήν ψυχή.

“Ο,τι ξαφνιάζει περισσότερο στούς ‘Εβραίους πού ταξιδεύουν στό καράβι είναι ό θρησκευτικός φανατισμός τους και ό σεβασμός τους στίς παραδόσεις τής φυλής τους. Ό ραββίνος τού καραβιού έχει τήν εύθυνη καί τό χρέος νά γίνωνται τά πάντα – σ’ αύτά τά ταξίδια πρός τή Γῆ τής Βίβλου – δύπας πρέπει: οί νηστείες, οί τελέτες, ή προπαρασκευή τής ψυχής καί τής φαντασίας πρίν άπο τήν άποβιβαση στή Χάϊφα, ή ξέσπαση καί ή κατάνυξη. Χωριστό φαγητό θά έτοιμασθή κάθε μεσημέρι και βράδυ γιά τούς ‘Εβραίους, άνάλογα μέ τό τί έπιτρέπει ή μέρα τής έβδομάδας. Κρέας άπο ζώα πού νά μήν έχουν σφαγή, άλλα σκοτωθή, θά μαγειρέψουν γιά τούς ‘Εβραίους – καί τό καράβι πρέπει νά τό έχη αύτό βεβαιωμένο μέ σφραγίδες. Τό φαγητό τών ‘Εβραίων προσκυνητών θά έτοιμασθή σέ σκεύη ίδιαίτερα, δχι στά σκεύη τών Χριστιανών, πού μπορεί νά είναι μολυσμένα, σέ μέρα νηστείας, άπο άπαγορευμένα ύλικά. Ό ραββίνος θά κατεβή στά μαγειρεία απ’ τά χαράματα νά τά έπιθεωρησή, δλα αύτά. Έκείνος θά δώση τίς έντολές που πρέπει, έκείνος θά δρχη στίς τελετές πού γίνονται στίς αίθουσες τού καραβιού, με συναγεμένους ζώλους τούς ‘Εβραίους ταξιδιώτες. Μία φορά δραββίνος τού καραβιού μήνυσε στή σύναξη πώς είναι άρρωστος καί δέν πήγε στήν δρισμένη τελετή. Οι ‘Εβραϊοι ταξιδιώτες είπανε πώς αύτό είναι πρωτάκουστο. Καί πεθαίνοντας άκομα δραββίνος έπρεπε νά συρθή καί νά κάμη τό χρέος του. Τό βαπτόρι άναγκασθηκε νά βάλη άμεσως άλλον ραββίνο στή θέση του.

‘Η θάλασσα πού ταξιδεύουμε είναι ήσυχη, άκυμαντη, άτελειωτη, μαβιά σκούρα. Έχουμε άφήσει τά νησιά τής Έλλαδας, έχουμε περάσει τή Λεμεσό, δην βιαστικά είδαμε τό πάθος τής Κύπρου – τούς άνθρώπους της, τίς άνησυχίες τους, τίς έλπιδες τους. Είδαμε τό κάστρο τού Ριχάρδου τού Λεοντόκαρδου, τά ίχνη τής μάχης άναμεσα σέ ‘Ελληνες καί Τούρκους. Είδαμε τή δύναμη τών ‘Ελλήνων κατοίκων, έκφρασμένη στά νέα κτίρια τους, στά σχολεία τους, στά σπίτια τους, στά περβόλια τους, στά λουλούδια τους. Καί απ’ τήν άλλη, είδαμε τήν άνατολική άθλιότητα τής τούρκικης συνοικίας, έκφρασμένη στά κτίσματα, στά πρόσωπα.

Τό ‘Ολυμπία’ λάμποντας πλέει πρός τή Χάϊφα. Είναι ή τελευταία νύχτα τών προσκυνητών ‘Εβραίων. Αύριο τό πρωί θά πατήσουν τή γῆ τών προγόνων τους. Είναι τόσο δυνατό τό αισθημά πού τούς συγκλονίζει, ώστε άποφεύγουν νά μένουν μόνοι. Συνωστίζονται, κοπάδια κοπάδια, στίς αίθουσες τής τουριστικής, στά ντέκ, στήν πλώρη, μιλάνε άκατάπαυστα. Μόνο ένα ζευγάρι ‘Εβραίων, ένας άντρας καί μιά γυναίκα, άνθρωποι ήλικιων μένοι, έρχομενοι απ’ τήν Άμερική, πολωνικής καταγωγής, κοιτάζουν πώς νά ξεμακρίνουν απ’ τό κοπάδι, νά άπομονώνωνται. Κάθονται σέ δύο κολλητές πολυθρόνες στά κατάστρωμα, τούς δέρνει ο ήλιος καί τό άναλαφρό άγερι τού ‘Άρχιπελάγου, βαστούν πάντα ό ένας τό χέρι τού άλλουνο, μένουν άμιλητοι ωρες μέ σφαλιχτά μάτια. Τί νά μελετάνε σ’ αύτό τό έξασιο ύστατο ταξίδι πού τούς προωρίστηκε; Μελετήνε, καθώς έμαθα, τίς σκιές: τά παιδιά τους, τ’ άδέρφια τους, τούς γονιούς τους πού χάθηκαν δλοι στά χιτλερικά κρεματόρια. ‘Εμειναν αύτοί οι δύο, οι μόνοι πού έπιζησαν απ’ τήν οικόγενεια, γιά νά προσκυνήσουν τή γῆ τής Βίβλου.

‘Οσο αύτή ή γη πλησάζει, τόσο σέ τούτο τό κατάλευκο έλληνικό βαπτόρι πού μεταφέρει ‘Εβραίους προσκυνητές, κάτω απ’ τόν κατακάθαρο ούρανό τής Μεσογείου, ή χιτλερική βαρβαρότητα παίρνει τίς αύθεντικές τής διαστάσεις. Τίποτα δέ θά σβήση, ποτέ, τή μαύρη σελίδά τής Εύρωπης τού Χίτλερ.

Νύχτα στό ‘Ολυμπία’. Πλέοντας πρός τή Χάϊφα. Στή Μινιακό σαλόνι τού βαπτοριού έχει δρισθή σύναξη τών ‘Εβραίων προσκυνητών, γιά μιά έβραϊκή έορτή, τήν παραμονή τής άποβιβασής τους στή γῆ τών προφητών τους. ‘Έχουν καλέσει κι έμας, τούς Χριστιανούς ταξιδιώτες.

Πήγαμε δλοι. Στήν άριστερή πλευρά τής αιθουσας έχουν καθίσει οι οίκογενεις τών ‘Εβραίων ταξιδιωτών. Οι γερόντοι, οι νέοι, τά παιδιά – δλοι ντυμένοι τά καλά τους. Στή μέση, στό τιμητικό τραπέζι, είναι δ πλοίαρχος μέ τόν ραββίνο τού βαπτοριού. Στή δεξιά πλευρά είμαστε οι Χριστιανοί.

Προλόγισε τήν έορτή ή άξιανάπητη «χόστες» τού καραβιού. ‘Υστερα σηκώθηκε δραββίνος: νεώτατος, κομψός, μέ κοστούμι δπως τό δικό μας, καμιά διαφορά. Τό μόνο διακριτικό ήταν δ σκούφος στήν κορφή τού κεφαλιού του. Μίλησε έβραϊκά, ύστερα άγγλικά, ή συνοδός μετέφραζε. ‘Ήταν ένα κήρυγμα δλιγόλεπτο, πυκνό, ούσιαστικό, φυσικά άναφερόμενο στή Γραφή. Χωρίς στόμφο, χωρίς ρητορείς καί ήχηρα έπιθετα. Παρέπεμπε στή μοίρα τού άνθρώπου καί στό χρέος του. ‘Υπογράμιζε τόν αύστηρο νόμο τού Ισραήλ, άλλα καί τήν ταπεινοσύνη καί τήν άγαπη.

Είπε δραββίνος:

«Στά έβραϊκά τό ταξίδι πρός τό Ισραήλ έκφράζεται μέ τή λέξη ‘άναταση’. Τό Ταλμούδ λέει πώς τό Ισραήλ είναι ή ψυηλότερη από δλες τίς χώρες τού κόσμου. ‘Ωστόσο, φτάνοντας στό Ισραήλ θά δοῦμε πώς, από φυσική άποψη, τίποτε δέν υπάρχει έκει ψηφλό, μήτε κάν βουνά. Τό έναντιόν, βρίσκουμε νά υπάρχη έκει τό χαμηλότερο σημείο τής γῆς, ή Νεκρά Θάλασσα, πού είναι περίπου 1.200 πόδια χαμηλότερα από τήν έπιφανεια τής θάλασσας. Αύτό πρέπει νά μάς διδάξη νά είμαστε ταπεινόφρονες γιά τά πρακτικά, τά φυσικά μας έπιτεύγματα, καί νά άναζητούμε τό υψος θύτο πνεύμα.

‘Ο ραββίνος σταμάτησε μιά στιγμή. ‘Υστερα άπαγγειλε τόν Ψαλμό ΡΑΒ’, τήν ώδη τών άναβαθμῶν:

«’Ιδού δή τί καλόν, ή τί τερπνόν, άλλ’ ή τό κατοικείν άδελφούς έπι τό αύτό. ‘Ως μύρον έπι κεφαλῆς τό καταβαῖνον έπι πώγωνα, τόν πώγωνα τόν Ααρών, τό καταβαῖνον έπι τήν ωάν τού ένδυματος αύτού. ‘Ως δρόσος Αερμών, ή καταβαίνουσα έπι τά ὄρη Σιών: δτί έκει ένετείλατο Κύριος τήν εύλογίαν, ζωήν έως τού αιώνος.

«Αύτόν τόν ύμνο – είπε δραββίνος – τόν έγραψε δ βασιλεύς Δαυίδ καί τόν τραγούδησε δ Ααρών, δ άδελφός τού Μωυσέως. Γιά νά καταλάβουμε τό νόμημα αύτού τού ύμνου πρέπει νά δοῦμε τόν έβραϊκό νόμο, πού καθορίζει δτί ένα άτομο δέν μπορεῖ νά θεωρηθῇ ύπευθυνο γιά τό θήρωντό παρτύρωνε όντα διαπράξη ένα έγκλημα, έκτος έαν, πρίν από τό έγκλημα, καθίσανε οι δυό μαζί καί φάγανε στό ίδιο τραπέζι. Σ’ αύτήν τήν περίπτωση δ νόμος θεωρεῖ πώς διαβάσανες από τούς δυό έχει πραγματική έπιρροή στόν άλλο καί, συνεπώς, μπορεῖ νά θεωρηθῇ ύπευθυνος γιά τίς πράξεις τού άλλου.

Γύρω από τήν ίδια τράπεζα πετυχαίνουμε καλύτερα τήν άμοιβαία κατανόηση, τή φιλία καί τήν άδελφική άγαπη. Καί μέ τόν τρόπο αύτού δ από τόσον πολύν χρόνον άναμενόμενη είρήνη μεταξύ τών άνθρώπων καί τών λαῶν τού κόσμου μπορεῖ νά πραγματοποιηθῇ.

Είπε δραββίνος, ύποκλιθηκε, τόν άκουαν δλοι σιωπώντας, πήγε καί κάθισε στή θέση του, πλάι στόν πλοίαρχο. ‘Υστερα δρχίσα τό έορταστικό πρόγραμμα. ‘Ήταν τραγούδια καί χοροί, παλαιοί, τής κυνηγμένης φυλής. Τά τραγούδια σχεδόν δλα είχαν χαρακτήρα θρησκευτικό, άναφέρονταν στήν ιερουσαλήμ, στούς προφήτες, στή μοίρα τού κατατρεγμού. Οι χοροί ήταν εϋθυμοί, παράπεμπαν στούς λαϊκούς χορούς τής Κεντρικής Εύρωπης, από οποιους

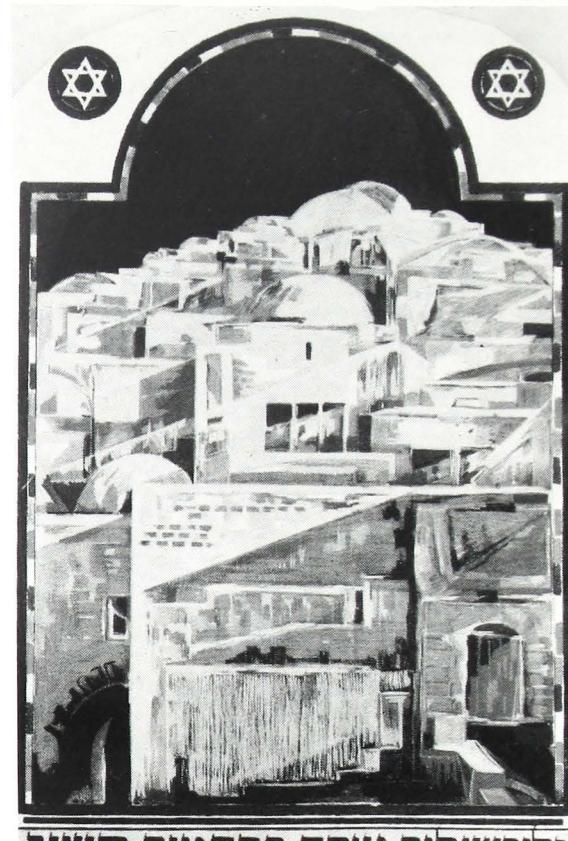
οι Ἐβραῖοι προσκυνητές. Οι γεροντότεροι χόρευαν καί τραγουδούσαν σωστά, τελετουργικά, μέρυθμό, μέρη σέβας στήν παράδοση. Οι νεώτεροι ἦταν λιγότερο ἐπιδέξιοι, αὐτοσχεδίαζαν. Ἀλλά ὅταν δὲ λόγος ἦταν για τήν Ἱερουσαλήμ, ὅλα τὰ μάτια γίνονταν στοχαστικά, κοίταζαν ἐπίμονα πρός τὰ ἀνοίγματα τῆς αἰθουσας, ἔξω πού ἦταν ἡ ἀθέατη θάλασσα, πέρα πού ἦταν ἡ ἀθέατη πόλη:

Ἄπο τὴν κορυφὴ τοῦ ὅρους
σέ χαιρετῶ, Ἱερουσαλήμ,
ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ ὅρους
σέ προσκυνῶ.
Ἐπὶ γενεές γενεῶν ὄνειρευόμουν
νά γίνω ἔξιος
νά ἴωτά τὸν φωτοστέφανό σου.
Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ,
καταύγασε μὲ τὸ φῶς τοῦ προσώπου
(σου τὸν γίο σου.
Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ,
Θά σέ ἀναστήσω ἀπό τὰ ἔρεπτιά σου».

Μετά τό ἑορταστικό πρόγραμμα μᾶς κάλεσαν σέ αἄλλη αἴθουσα τοῦ «Ολυμπία», σέ μια δεξίωση τῶν Ἐβραίων προσκυνητῶν. Ἐκεῖ τά πράγματα ἦταν διονυσιακά — εὔθυμια καί κέφι καί ἐγκαρδιότητα καί φαγοπότι. Κόντευαν τά μεσάνυχτα, ἔξω τό Αἴγαπο ἦταν ἀκύμαντο, τά νησιά μας εἶχαν μείνει πίσω, πλησίαζαμε στά νερά τῆς Παλαιστίνης. Σκορπίσαμε οι Χριστιανοί, σκορπίσανε οι Ἐβραῖοι στίς καμπίνες τους. Τότε εἶδα πάλι νά ξεμοναχίαζωνται στό κατάστρωμα οι δυό γερόντοι Ἐβραῖοι, νά κάθωνται στίς πολυθρόνες τους, δέ ὅτρας καί ἡ γυναίκα, κρατώντας δέ ἕνας τό χέρι τῆς ἄλλης σφιχτά. Εἶχαν κλείσει τά μάτια, τίποτα δέν αἴκουγαν, τίποτα δέν ἔβλεπαν, παρά μόνο σκιές. Ἀναδύονταν οι σκιές μέσα ἀπ' τό πέλαγο καί τή νύχτα — ἦταν τά παιδιά τους, οι γονεῖς τους, οι ἀδέρφαδες τους πού δολοφονήθηκαν στά κρεματόρια τοῦ Χίτλερ. «Ἴδου δή τί καλόν, ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἡ τό κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπί τό αὐτό. Ὡς μύρον ἐπί κεφαλῆς...» Ὁ λόγος τῆς Γραφῆς, δέ λόγος τοῦ ραββίνου ἐρχόταν μές στή νύχτα νά τούς δυναμώσῃ, νά τούς συμφιλιώσῃ μέ τήν καρτερία καί μέ τήν ἐλπίδα. Ὡς, βέβαια, πόσο θά ἦταν διαφορετικά, ἂν οι ἀνθρώποι μποροῦσαν νά καθίσουν στό ίδιο τραπέζι, νά φανε μαζί ψωμί καί νά δοῦνε τί τούς χωρίζει, νά λύσουν τίς διαφορές τους. «Αν μποροῦσαν νά ἀναζητοῦν τό ψύχος στή σφαίρα τοῦ πνεύματος, ὔχι νά ξιπάζωνται καί νά κομπορρημονοῦν γιά ὅτι πέτυχαν στήν υἱον. Ἄν μποροῦσαν νά λησμονήσουν τόν ἄλλο νόμο τῶν Ἐβραίων, τό σκληρό, πού τόν ἐπέβαλε ἡ ἀνάγκη — τό νόμο πού θέλει ὁ φθαλίμον ἀντί ὁ φθαλιμού καί δόδοντα δάντι δόδοντος. Ὅλος δέ κόσμος πορεύεται, δυστυχώς, μ' αὐτόν τό νόμο: στήν Εύρωπη, στήν Ἀφρική, στήν Ἀμερική, στή Ρωσία, στήν Ἀσία. Οι ἀνθρώποι πάντα ἐτοιμάζονταν περισσότερο γιά νά σκοτώσουν παρά γιά νά ζήσουν. Μόνο νά τό γράφουν μποροῦν, χωρίς νά τό ἐφαρμόζουν: ...Ἴδου δή τί καλόν, ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἡ τό κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπί τό αὐτό... Ὡς δρόσος Ἀερμών, ἡ καταβαίνουσα ἐπί τά δρη Σιών...».

Χαράματα. Είμαστε ἔξω ἀπ' τό λιμάνι τῆς Χαϊφας. Ἀπ' τή γέφυρα τοῦ «Ολυμπία» παρακολουθῶ τό βουνό, θολό μές στήν πρωινή πάχνη, καθώς στηλώνεται μέσα ἀπ' τή θάλασσα, φορτωμένο δύκους κατακόρυφους, μουντούς — τά τσιμεντένια μεγαθήρια πού φυτεύει ἀπάνω στή βραχώδη, αὐχμηρή γῇ τῆς Ἐπαγγελίας δέ μεσσιανισμός καί τό πάθος τοῦ κυνηγμένου λαοῦ.

Καθώς ὀλοένα πλησιάζουμε στό λιμάνι τῆς Χαϊφας ἡ αἰσθηση γίνεται δριστική. Είναι αὐτή πού θά πάρουμε καί δέ ταν θά φύγουμε, ἐπιστρέφοντας ἀπ' τή Ναζαρέτ: τό πιό

וְלִירוּשָׁלָם עִירֵךְ בְּרַחְמֵיכְם רְשֻׁב וְתַשְׁכֵן בְּתֻלָּחַ כַּאֲשֶׁר דָּבַרְתָּ

Σύγχρονος ζωγραφικός πίνακας τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐργο τῆς Anna Marcus. Τό ἐβραικό κείμενο γράφει: «Καὶ στήν Ἱερουσαλήμ, τήν πόλη σου, ἐπέστρεψε μέ φιλευσπλαχνία...»

δυνατό ἔνστικτο τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νά ἔχῃ ἔνα κομμάτι δική του γῇ· γιά ζωή καί γιά τάφο. Τή στέρησαν αὐτή τή γῇ στόν περιπλανώμενο λαό ἐπί γενεές γενεῶν. Τώρα πού τή βρήκε, τό κοιμισμένο ἔνστικτο ζύπνησε. Καί χώνει βαθιά τίς ρίζες γιά νά μή γίνη νά βγοῦν ποτέ.

«Ενας δρόμος τῆς Χαϊφας λέγεται ὀδός Ἐλιέζερ Μπέν Γιεούδα. Σκέππομε αὐτόν τόν φανατικό, καθώς ξεμπαρκάιρουμε στή Χαϊφα. Εἶναι δέ προφήτης μᾶς ἄλλης ἐκπληκτικής ἐπιστροφῆς πού πραγματοποιεῖ στίς μέρες μας δέ λαός τοῦ Ἰσραήλ: τής ἐπιστροφῆς στήν προγονική, λησμονημένη, σχεδόν νεκρή ἐβραική γλώσσα. Αύτή πού ἔγινε, καί εἶναι, ἡ ἐπίσημη γλώσσα τοῦ ἐβραικοῦ Κράτους, αὐτή πού μαθαίνουν νά μιλάνε σήμερα δόλοι οι ἀποικοί Ἐβραῖοι, ἀπ' δόπου καί ἀν ἐρχωνται, αὐτή στήν δόποια γράφεται ἡ σύγχρονη λογοτεχνία τοῦ Ἰσραήλ.

Αύτό εἶναι θαῦμα ἔξισου μέγα μέ τή βλάστηση δέντρων καί πόλεων, ἐκεῖ πού πρίν ἦταν δάνυδρη ἐρημος.

Ο Ἀσέρ Μωσῆ ἀναλύει τόν ἀποστολικό ρόλο τοῦ Ἐλιέζερ Μπέν Γιεούδα γιά τήν καθιέρωση τῆς παλαιᾶς ἐβραικῆς. Ἡταν ἔνας Ρωσοεβραῖος, καί τό δληθινό του δόνομα ἦταν Ἐλιέζερ Πέλμαν. Πρίν ἀπό αὐτόν οι Ἐβραῖοι τῆς

διασποράς και της Παλαιστίνης χρησιμοποιούσαν τήν έβραική γλώσσα μονάχα στίς προσευχές και στίς ιεροτελεστίες, μηχανικά, χωρίς νά τήν καταλαβαίνουν.⁷ Ήταν ή ιερή γλώσσα και οι εύσεβεις θεωρούσαν ώς πράξη βέβηλη και άνιερη τό νά χρησιμοποιήται αυτή ή γλώσσα τού Θεού στις άναγκες τής καθημερινής ζωῆς.

“Αν έπικρατούσε ή ἄποψή τους, νέα έθνική γλώσσα τοῦ Ἰσραήλ Θά γινόταν, πιθανώς, το ἔβραιογερμανικό ίδιαμα «γίντις», πού τό μιλούσαν οι περισσότεροι, ἀποικοι. Υποστηρικτές αυτῆς τῆς ἄποψης ἦταν οι λεγόμενοι «Territorialistes», δηλαδή οι σιωνιστές πού εἶχαν ἀρχηγό τους τὸν Ἀγγλοεβραϊκού συγγραφέα Ἰσραὴλ Zangwill. Αύτοί λέγανε πώς ή νέα έθνική ἐστία τῶν ἔβραιών μποροῦσε νά γίνη σ' ἔνα ἔδαφος κατάλληλο, όχι ύποχρεωτικά στήν Παλαιστίνη

‘Ο Ἐλιέζερ Μπέν Γιεουδά πολέμησε φανατικά – ἐδῶ και ὁγδόντα χρόνια – κάθε παρεκτροπή: ἐπρεπε νά ξαναζωντανέψῃ ἡ νεκρή γλώσσα τοῦ Ἰσραὴλ, αυτή νά γίνη ὁ συνεκτικός δεσμός τῶν τεκνών του τῆς διασπορᾶς. Ήταν ἄρρωστος, φυματικός και ἀδιάλαλκος. Οι εύσεβεις τῆς ἰερουσαλήμ τόν κρύψαν ἀπόσυναγωγό, τὸν ἀναθεμάτισαν, κόψανε κάθε ἐπαφή μαζί του. Ἐπειδή ἔκρυψαν τήν ἀνάγκην: οἱοί οἱ ἔβραιοι νά μιλοῦν και νά μαθαίνουν στά παιδιά τους τά ἔβραικά. Πού, κατά τή γνώμη τῶν εύσεβων – ὅπως εἴπαμε – ἐπρεπε νά μείνη γλώσσα ιερή, ἔχω ἀπ' τήν καθημερινή ζωή.

‘Οταν γεννήθηκε στήν Ἱερουσαλήμ, τό πρώτο παιδί τοῦ Ἐλιέζερ Μπέν Γιεουδά, κανένας ραββίνος, και κανένας «μοέλ» (περιτομένος) δέν δεχόταν νά κάμη τήν ιεροτελεστία τῆς περιτομῆς. Σάν πέθανε ή γυναίκα τοῦ Ἐλιέζερ Μπέν Γιεουδᾶ, ἡ Δεύρος, ἀπ' τή φυματίωση πού τῆς κόλλησε ὁ ἄντρας της, οι γλωσσολάτρες εύσεβεις πετροβόλησαν τό φέρετρο τῆς και δέ θέλαν νά τής δώσουν τάφο στό ἔβραικό νεκροταφεῖο τῆς Ἱερουσαλήμ.

Συνέβη μάλιστα και τοῦτο τό περίεργο: Τό παιδί τοῦ Ἐλιέζερ και τῆς Δεύρος, πού δέν ἄκουγε ἀπ' τούς γονεῖς του παρά μόνο ἔβραικές λέξεις, δέν εἶχε μιλήσει ἵσαμε πού ἔγινε δυο χρονῶν, δέν εἶχε βγάλει ἀπ' τό στόμα του μήτε μιά λέξη.

“Θεία τιμωρία! εἶπαν οἱ εύσεβεις. Τό παιδί τους θά μείνη ἄλλαλο!”

‘Οπουτού ἔνα τυχαῖο περιστατικό ἔκαμε τό θαῦμα του. ‘Ο μικρός Ἰταμάς* ἔπαιζε στήν αὐλή τοῦ σπιτιοῦ τους, ὅταν ξαφνικά βρέθηκε μπροστά του ἔνας πελώριος μαῦρος τράγος. Τό παιδάκι τρόμαξε, ἐπρεξε πρός τή μάνα του. Καί ἀπό παρόρμηση τοῦ ἐνστίκου φώναξε:

“Ἴμα, Ἴμα! – δηλαδή: «Μητέρα, Μητέρα!»

‘Ηταν ή πρώτη λέξη πού ἔνα ἔβραιοπουλο πρόφερε στή μητρική του γλώσσα ἐπειτα ἀπό 1.800 χρόνια. Καί ἔγινε, ἡ γλυκιά αὐτή λέξη, ὁ πρώτος σπόρος πού βλάστησε γιά νά καρποφορήσῃ και νά ξαναγίνη ἡ ἔβραική γλώσσα ζωντανή και τῆς καθημερινής ζωῆς, πού τή μιλοῦν σήμερα περισσότεροι ἀπό τρία ἑκατομμύρια ἔβραιοι και ξένοι.

Καθώς ξεμπαρκάρουμε στή Χάϊφα, μές στή βράση τού καλοκαιριοῦ, σ' ἔνα λιμάνι βουερό, μέ ἔνταση τρομερή και μέ ἀδιάκοπη κίνηση, ἀκούμε ἀνάμεσα στίς ἑγγλέζικες, στίς ἀραβικές, στίς γαλλικές, στίς Ἑλληνικές φωνές τῶν ἀνθρώπων τοῦ λιμανιοῦ, ἐπικρατοῦσα τή Βαριά, ἀστική μελώδια τῆς ἀρχαίας ἔβραικής, τῆς γλώσσας τῶν προφήτων πού ἀναστήθηκε. Δίνει παράξενη συγκίνηση στόν ξένο αὐτή ή ἀνάσταση. ‘Ανατρέπει ὅλες τίς θεωρίες τῶν ιστορικῶν,

τῶν κοινωνιολόγων, τῶν γλωσσολόγων. ‘Ισως ή μόνη ἔξιγηση πού ύπάρχει αύτοῦ τού θαύματος ἔναι διά, διά ἔξιμολογείται και τό ἔβραικό τραγούδι τῆς ήρωικής σιωνιστικής ἐποχῆς, πού τό τραγουδοῦσαν οἱ «χαλαουτσίμ» – οι πρωτοπόροι τοῦ ἔβραικού ἐπαναποικισμοῦ τῆς Παλαιστίνης:

“‘Ηρθαμε σ' αύτή τή χώρα γιά νά ξτίσουμε και γιά νά χτισθοῦμε».

Πράγματι, οἱ συνταξιδιώτες μας τοῦ «Όλυμπία», οἱ ‘Ἐβραιοί τῆς διασπορᾶς πού ἐπιστρέφουν στή γῆ τῆς Ἐπαγγελίας, ἔναι φανερό διά ἐπιστρέφουν γιά νά ξαναχτίσουν τόν ἑαυτό τους.

“...Ο δέ ἔγερθεὶς παρέλαβε τό παιδίον και τήν μητέρα αύτοῦ και ἥλθεν εἰς γῆν Ἰσραὴλ. ‘Ἀκούσας δέ διά ‘Ἀρχέλαιος βασιλεύει ἐπί τῆς Ἰουδαίας ἀντί Ἡρώδου τοῦ πατρός αύτοῦ, ἔφοβήθη ἐκεὶ ἀπελθεῖν. Χρηματισθείς δέ κατ' ὅναρ ἀνεχώρησεν εἰς τά μέρη τῆς Γαλιλαίας, και ἐλθών κατώκησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ, ὅπως πληρωθῆ τό ρηθέν διά τῶν προφήτων· διά Ναζωραῖος κληθήσεται...”

‘Ο ταξιδιώτης πού φτάνει στούς βιβλικούς τόπους πρέπει νά είναι ἔτοιμος νά ἀπογοητευθῆ. Θά καταρρεψει ἀμέσως ὅλος ὁ κόσμος τῆς Βίβλου και τῶν Εὔαγγελίων πού φέρνει μαζί του. Τίποτα δέν σώζεται ἀπό τό ψόφο, ἀπό τήν ἀτμόσφαιρα, ἀπό τό τοπίο τῆς Γαλιλαίας και τῆς Ἰουδαίας, ὅπως τό ἔδωσε δ μνημειώδης λόγος τῆς Γραφῆς. Τό οὐσιαστικό στοιχεῖο αύτοῦ τοῦ κόσμου ἦταν ἡ ἔρημος. Μέσα στήν ἔρημο γεννιοῦνται οἱ προφήτες, οἱ θεοί και τό πνεῦμα – πουθενά ἀλλοῦ. Ἐκεὶ γεννιοῦνται νέες θρησκείες και ἀναθεματίζονται οἱ παλαιές. ‘Εκεῖ μπορεῖ δ πειρασμός νά βάλῃ σέ δοκιμασία τήν ψυχή και τό κορμί και ἡ σύγκρουση νά γίνη πνεῦμα και μάθημα. ...’Εν δέ ταῖς ἡμέραις ἔκειναις παραγίνεται Ἰωάννης δ βαπτιστὸς κηρύσσων ἐν τῇ ἔρημώ τῆς Ἰουδαίας και λέγων· μετανοεῖτε· ἤγγικε γάρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν...» «...Τότε δ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς ἔρημον ὑπό τοῦ Πνεύματος πειρασθῆναι ὑπό τοῦ διαβόλου, και νηστεύσας ἡμέρας τεσσαράκοντα και νύκτας τεσσαράκοντα ὕστερον ἐπείνασε. Καί προσελθών αὐτῷ δ πειράζων εἶπεν· εἰ εἰούσι εἴ τοῦ Θεοῦ, εἴπε ίνα οι λίθοι οῦτοι ἄρτοι γένωνται. Ο δέ ἀποκριθείς εἶπε· γέγραπται ούκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπί παντί ρήματι ἐκπορευομένῳ διά στόματος Θεοῦ. Τότε παραλαμβάνει αὐτόν διάβολος...”

‘Η ἔρημος! Πάντα ἡ ἔρημος! ‘Ε, λοιπόν, αὐτή ἡ ἔρημος τῆς Ἰουδαίας και τῆς Γαλιλαίας δέν ύπάρχει πιά ἦ, διό περισσώζεται ἀκόμα, ύπάρχει γιά νά δείχνη τί ἦταν τό αὐθεντικό τοπίο τῆς Βίβλου. Τό ἀποζητοῦμε ὅσο εἰσχωροῦμε ἀπό τή Χάϊφα στό ἑσωτερικό τῆς Γαλιλαίας. ‘Η ἔρημος διάχεται η ὄργωνεται, ποτίζεται και καρποφορεῖ. ‘Η ἀξίνη πρός τήν ρίζαν τῶν δέντρων κεῖται, ἀλλά δέν κόβει τίποτα πιά. ‘Η λατρεία τοῦ δάσους πού ἀναστίνεται δχι γιά νά δίνη καρπό, καλόν ἡ κακόν, ἀλλά μόνο γιά νά ἔξαφανίσῃ τήν διρημοῦ εἶναι, καθώς φαίνεται, μεγίστη δύναμη στό Ἰσραὴλ. Τό βλέπει κανείς στά βουνά πού διαβαίνει. ‘Ηταν πρίν ἀδεντρα και αύχμηρά. Τά χωρίζουν τώρα σέ λωρίδες, σέ φέτες, δενδροφυτεύουν τίς λωρίδες τμηματικά ύπο συνθήκες ήρωικές, συχνά ἀπελπισμένες. Κι σταν δικός τους δώση τήν ἐπιτυχία, τότε προχωροῦν σέ ἄλλη λωρίδα. Σά πρέπει νά ἔξαφανίσουν, διά θυμίζει τή Γραφή. ‘Η ζωή ἔχει τούς σκληρούς τῆς νόμους. ‘Έχει τό τσιμέντο, τή μηχανή, τίς ἀρδευτικές ἐπινόησεις, τά μέσα πού μετατρέπουν τή θάλασσα σέ νερό τής βροχῆς. ‘Ολα θά χρησιμοποιηθοῦν στό Ἰσραὴλ, στό ἔπακρο, φανατικά, ἀπό έναν λαό πού, περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον, λάτρεψε στό παρελθόν του – θά χρησιμοποιηθοῦν γιά νά ἔξαλεψουν τό τοπίο και τό ψόφο αὐτοῦ τοῦ προγονικοῦ κόσμου.

* Ιταμάς οημαίνει ἔβραικά φονικάς δνομα συμβολικό, πού τού έδωσε δ πατέρας του γιά νά ύποδηλώνη τήν ὀναγέννηση τῆς ἔβραικής γλώσσας.

"Αν δὲ περιπλανώμενος λαός δέν είχε ἀνάγκη νά ριζώσῃ κάπου, ύστερα ἀπό τόση περιπλάνηση, ή γῆ της Ἐπαγγελίας, ή γῆ της Γαλιλαίας καὶ τῆς Ἰουδαίας θά ἔπρεπε νά μείνῃ ἄγγιχτη: ἔνα ἀπέραντο προσταύειμενο μνημεῖο τοῦ κόσμου. Κρίμα! 'Αντί γι' αὐτό, γίνονται πολυάνθρωποι οἰκισμοί μέ κτίσματα δυμούροφα, ἀσχημα κατά τό πλείστον, πού ύψωντονται σάν τέρατα μέσα ἀπ' τούς βράχους πού ἔθρεψαν κάποτε τούς προφήτες, κτίσματα πού ὑπέρτεοῦν μόνο τήν ἀνάγκη, χωρίς σέβας στό παρελθόν καὶ στό περιβάλλον.

"Η Ναζαρέτ εἶναι τό πιό χτυπητό παράδειγμα. Ἀπελπισία κυριεύει τόν ξένο πού ἀξαφνα, μετά ἀπ' τή στροφή τοῦ δρόμου, τοῦ λένε:

— Ἰδού ἡ Ναζαρέτ!

"Ἐνας ἄμορφος δύγκος κτίσματα ἀπό τσιμέντο, ἀπάνω στό λόφο, σέ ἔκταση ἔξω ἀπό κάθε κλίμακα: ἐργοστάσια καὶ σπίτια, ἐργαστήρια καὶ καλύβες. Καὶ ἔνας ναός θηριώδης, πού χτίζεται τώρα ἀπό τούς Καθολικούς, πελώριο μνημεῖο προπαγάνδας πού θέλει γά κατασκεπάσῃ ὅλη τή Ναζαρέτ, τό βουνό της, τά ἐργοστάσια της, τά παλιατζίδια τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Ἐβραίων, γιά νά ἀποδείξῃ πώς ὁ Ἰησοῦς τῶν Καθολικῶν εἶναι ἐπιβλητικότερος ἀπό τόν Ναζωραϊο τής Ὁρθοδοξίας. Καὶ, συνεπῶς, αὐτός, δι πρώτος πρέπει νά κυβερνᾷ.

"Ἄς λέη ὅ,τι θέλει αὐτό τό παλάτι μέ τόν τρούλο, πού ὅλοένα χτίζεται καὶ δέν τελειώνει. 'Η παράδοση καὶ ἡ κατάνυξη τοῦ χριστιανισμοῦ περισσέται μονάχα στόν ταπεινό ναό τῶν Ὁρθοδόξων, χτισμένον στό μέρος δησού ἔζησε, λέει, ἡ Παναγία μέ τόν γιό της. Στό ἐσωτερικό του αὐτός δι ναός, μέ τίς ἀραβικές ἐπιδράσεις, μέ τόν θαυμάσιο ξυλόγλυπτο θρόνο, εἶναι ἔνα ἔξοχο μνημεῖο, διόπου βρίσκει τή σκεπή πού τοῦ ταιριάζει τό ἀγίασμα τής Παναγίας, τό πηγάδι ἀπ' δησού ἔπαιρνε νερό γιά νά δροσιστῇ καὶ νά δροσίσῃ τό γιό της. "Εξας ἀπ' τό ναό πουλάνε πήλινα δοχεῖα, μποτίλιες, γιά τούς προσκυνητές: τίς ἀγόραζουν, τίς γερίζουν νερό ἀπ' τό ἀγίασμα νά τό πάνε στήν πατρίδα τους, δροσίζουν μέ νερό τό μέτωπο τους καὶ φεύγουν συγκινητένοι. "Ἐνας πανύψηλος Ἀραβας ιερέας χαμογελά φιλικά

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΒΡΑΒΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΕΒΡΑΪΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

"Η Ἀκαδημία Ἀθηνῶν προκήρυξε Βραβείο τοῦ Κεντρικοῦ Ἰστρατητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑλλάδος 200.000 δρ., γιά τή συγγραφή τῆς «Ιστορίας τῶν Ἰστρατητικῶν Κοινοτήτων στόν ἑλλαδικό χώρῳ ἀπό τῆς Ἀπελευθερώσεως τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1940». Τά ἔργα πρέπει νά ἔχουν ἔκταση 400 τουλάχιστον σελίδες κοινοῦ σχήματος γραφομηχανῆς, νά διαπραγματεύονται θέματα πού ἀναφέρονται στήν ίστορία, τή λαογραφία, τή ζωή, τά ἥθη, τά ἔθιμα κλπ. τῶν κοινοτήτων καὶ νά ἔχουν αύστηρά ἐπιστημονικό χαρακτήρα μέ παραπομπές στίς ἔκδεδομένες καὶ ἀνέκδοτες πηγές. Ἀπαραίτητο εἶναι νά περιλαμβάνουν καὶ εύρεια ἐνημερωτική εἰσαγωγή γιά τίς Ἰστρατητικές Κοινότητες πρίν ἀπό τό 1821 καὶ στό τέλος συγκεντρωτική βιβλιογραφία τῶν πηγῶν καὶ τῶν βιοθημάτων, καθώς καὶ πίνακα τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν πραγμάτων. Τά ἔργα θά ὑποβληθοῦν ἔως τίς 30 Ἀπριλίου 1985 σέ πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίγραφα, ἀνώνυμα, μέ κάποιο ρητό ὡς ἔνδειξη, σύμφωνα μέ τούς γενικούς δρους (ἀριθμ. 4). 'Η ἀπονομή τοῦ βραβείου κατά Δεκέμβριον τοῦ 1985.

‘Ομιλία τοῦ καθηγητοῦ κ. Φ. Μπουμπουλίδη

Τήν Δευτέρα, 14 Φεβρουαρίου καί ὥρα 8 μ.μ. θά μιλήσει στό Πνευματικό Κέντρο (Σίνα - Βησσαρίωνος) ὁ καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου κ. Φαίδων Μπουμπουλίδης μέ θέμα «Ἐμετρες νεοελληνικές μεταφράσεις των φαλμῶν».

στούς προσκυνητές, τούς ἔγκαρδινοι νά ἔχουν ύπομονή νά ἔρθη ἡ σειρά τους νά πιούν ἀπ' τό νερό τοῦ πηγαδιού τῆς Παναγίας – ύπομονή, αύτός εἶναι δι νόμος τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Χριστοῦ. 'Ο πανύψηλος Ἀραβας δέν ἀπλώνει τό χέρι στούς προσκυνητές, δέ ζητᾶ ν' ἀφήσουν στό ναό καὶ σ' ἔκεινον βοήθεια. "Εχει μιά ἀρχοντιά καὶ μιά δύναμη παλαιών πραγμάτων αὐτή ἡ στάση τοῦ Ἀραβα. Τό ἀντίθετο γίνεται ἔξω ἀπ' τήν ἐκκλησία τῶν Καθολικῶν. 'Εκεī διλα εἶναι δργανωμένα, ἀπό Ἀραβες καὶ Ἐβραίους καὶ Εύρωπαίους: ἡ ἐμπορία τοῦ λερού τόπου, ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ προσκυνητῆ. Μικρομάγαζα καὶ πωλητές τοῦ ποδαριοῦ, μικροί καὶ μεγάλοι ἐμποράκοι καὶ παλιατζήδες καὶ θρησκόληπτοι, μιλώντας στραβά δλες τίς γλώσσες τοῦ κόσμου, μέ παμπόνηρη ματιά, μέ καπατσοσύνη καὶ εύστροφιά, φωνακλάδες – δλοι ξεπουλᾶνε τή Ναζαρέτ: τόν θρύλο της, τή βιβλική της μνήμη, τό δράμα τοῦ Χριστιανοῦ.

Φεύγοντας ἀπό αὐτή τή Ναζαρέτ ἔνα μόνο ἐπιθυμεῖς πολύ: νά τήν ξεχάσης ὅσο γίνεται πιό γρήγορα. "Η, νά πῆς μέ τόν καιρό πώς λάθος ἔινε, πώς δέν πήγες ποτέ στή Ναζαρέτ, πώς αὐτό πού σοῦ δείξανε γιά Ναζαρέτ ἢταν ἀλλο.

Καθώς γυρίζουμε ἀπ' τή Ναζαρέτ στή Χάϊφα, δι δόηγός μᾶς δείχνει ἔνα μικρό συνοικισμό, κάτι παλιόσπιτα. Λέει:

— Λένε πώς αὐτό εἶναι τό χωριό Κανά τῆς Γραφῆς, ἔκεī πού ἔγινε δι γάμος...

'Ἄλλα προσθέτει χαμηλώνωντας τή φωνή:

— Τό πιστεύουν δσοι θέλουν...

'Ηταν καθολικός καλόγερος, εύτραφης Νορβηγός, ἀπόγονος θαλασσοπόρων. Καὶ ξεναγοῦσε εύπιστους Χριστιανούς στούς ἀγίους τόπους. «Τό πιστεύουν δσοι θέλουν».

Αὐτό, λοιπόν, λέμε κι ἔμεις γιά τή Ναζαρέτ. Δέν πήγαμε, ἢταν λάθος.

— "Α, λησμόνησα νά σᾶς πώ, λέει μιά στιγμή δι Νορβηγός καλόγερος. Βλέπετε ἔκεīνο τό βουνό στό βάθος; "Ε, λοιπόν, εἶναι τό δρος Θαβώρ...

Τό εἶπε, ἡσύχασε. Κοιτάμε κι ἔμεις πρός τόν μακρινό δύκο. 'Ολοένα μᾶς κυριεύει δι συγκίνηση: εἶναι ἡ πρώτη, δι μόνη φορά. Οι εικόνες τῆς Βίβλου, τό ψφος τοῦ κόσμου τῶν προφητῶν, γίνεται τώρα ἐνέργεια ἀπροσδιόριστη, μυστική, γίνεται κατάνυξη. 'Ἐπειδή τό δρος Θαβώρ εἶναι μακριά, ἔξω ἀπ' τό δρόμο μας, καὶ δέν πρόκειται νά πάμε ἔκεī νά δοῦμε πώς τό κατήντησαν οι ἀνθρωποί.

[Ἀπό τό βιβλίο «Ἀρχιπέλαγος», Έκδοσις Βιβλιοπωλείου τῆς «Ἐστίας» Ι. Δ. Κολλάρου καὶ Σιά, σελ. 83 - 97]

עֵץ חַיִם הוּא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...
(Παροιμ. 3:18)